

Edward Luttwak: The rise of China vs. the logic of strategy.

1. vydání. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2012, 320 stran, ISBN 978-0-674-06642-7.

Známý a kontroverzní americký stratég Edward Luttwak přichází se svou novou knihou *The rise of China vs. the logic of strategy*, ve které se věnuje aktuální problematice růstu Číny a jeho implikací pro světovou bezpečnostní dynamiku. Edward Luttwak se specializuje na oblast mezinárodních vztahů, vojenské strategie a historie. V současné době působí jako výzkumný pracovník (*Senior Associate*) v *Center for Strategic & International Studies* (CSIS) ve Washingtonu a v minulosti rovněž působil jako poradce pro americké vládní instituce včetně ministerstva obrany a ministerstva zahraničí. Čtenářům je však především znám jako autor řady publikací na témata spojená s vojenskou strategií.

Ve své poslední knize se autor především snaží vyvrátit lineární projekce čínského růstu, podle kterých s rostoucí ekonomickou mocí bude stoupat i moc vojenská, a tedy poroste i vliv Číny jak v celém regionu, tak i ve světě. Tento růst podle Luttwaka odporuje logice strategie a namísto nárůstu čínské moci lze očekávat politiku zdržování Číny nejen Spojenými státy, ale v první řadě jejími sousedy.

Kniha je rozdělena na dvaadvacet kapitol, jejichž cílem je ukázat, že růst Číny je předeem odsouzený k nezdaru. V první polovině knihy se autor snaží vysvětlit tento paradox a v posledních devíti kapitolách přichází s konkrétními příklady, jak jednotlivé státy reagují na čínský růst. Ve dvacáté první kapitole se pak podrobněji věnuje americké politice vůči Číně.

Ačkoliv Luttwak zdůrazňuje, že není sinolog a zkoumá předmět z pozice univerzální logiky strategie, přesto by mu jeho znalosti o čínském chování a zdrojích tohoto chování mohl jistě závidět i leckterý sinolog, čerpá totiž i z čínských zdrojů. Jak sám autor uvádí, kniha nezkoumá růst Číny z pozice dominantních teorií mezinárodních vztahů – v první řadě realismu. Autor nabízí vlastní vysvětlení logiky čínského chování, které je založené na protichůdné a paradoxní logice strategie (s. 7). Ve světě strategie člověk půjde raději delší cestou, neboť ví, že na kratší cestě na něj čeká nepřítel, nebo půjde za tmy namísto světlého slunečného dne, aby nebyl spatřen. Jinými slovy, logika strategie je velmi odlišná od logiky normálního života. Růst Číny tak nepovede k růstu jejího vlivu, ale naopak proti ní postaví ostatní státy, které spolu budou spolupracovat a tento růst omezovat.

Na základě uvedených východisek pak podle Luttwaka Číňané uvažují chybným lineárním způsobem. Domnívají se, že čím větší je jejich ekonomická moc a čím více investují do vojenství, tím jsou mocnější, a mohou tak mít asertivnější zahraniční politiku. Jenže logika strategie není lineární, ale protichůdná (s. 39). Zde by se dalo namítnout, že snaha ostatních států balancovat růst Číny není protichůdná strategie. Naopak je zcela logická, a dokonce i lineární, o čemž píše právě realisté. Na druhou stranu jeho tvrzení, že pokud by Číňané mysleli strategicky, nezvyšovali by svou vojenskou moc, rozhodně k paradoxům strategie patří. Jenomže se tak neděje. Tudiž by se dalo argumentovat, že paradox čínského růstu spočívá právě v tom, že všichni (Čína, její sousedé, ale i Spojené státy) se chovají lineárně!

Jak Luttwak v první kapitole své knihy vysvětluje, „pokud čínští představitelé budou ignorovat varovné signály a budou postupovat vpřed, pak se paradoxní logika strategie postará o to, že namísto aby akumulovali ještě více moci, přivede je rostoucí odpor k moci menší“ (s. 6). Taková reakce je výsledkem „rapidního růstu ekonomické kapacity a vojenské síly“ (s. 6). Právě kombinace růstu ekonomických a vojenských kapacit bude vést k tomu, že se regionální a globální vliv Číny nebude moci udržet. Luttwak si zároveň nemyslí, že by Čína mohla změnit kurz. Hlavní příčinu vidí v tom, že (pro některé jistě překvapivě) Čína nerozumí strategickému myšlení. Podrobněji se této problematice

věnuje ve druhé a následujících několika kapitolách, kde se autor snaží vysvětlit, proč tomu tak je.

Luttwak nabízí tři možná vysvětlení čínského asertivního chování během posledních několika let. Zaprvé, čínské elity v důsledku hospodářské krize v letech 2008–2009 nabýly sebevědomí po údajném pádu washingtonského konsenzu a ospravedlnění „pekingského konsenzu“ (Luttwak 2012: 8). To zapříčinilo jejich rostoucí asertivitu v teritoriálních sporech, kdy zanechaly svého dřívějšího mnohem smířlivějšího chování v rámci doktríny „mírumilovného růstu“. Zde by se dalo ovšem pozastavit nad tím, co přesně autor má na mysli, když proti sobě staví „washingtonský“ a „pekingský“ konsenzus. Luttwak se této myšlence bohužel dále nevěnuje. Další možné vysvětlení se týká institucionálního uspořádání Lidové republiky, v kterém se různé byrokratické struktury snaží prosadit své vlastní zájmy, aniž by braly ohled na zájmy celého státu. Byť obě tato vysvětlení mají svou váhu a ovlivňují chování Číny, hlavní příčinu v asertivní politice vidí Luttwak v takzvaném velmocenském autismu, který vede k špatnému chápání ostatních států a v důsledku k mylným kalkulacím. Podle Luttwaka všechny velmoci trpí určitým stupněm autismu. To je způsobeno tím, že politici představitelé země věnují mnohem více pozornosti domácím problémům na úkor zahraniční politiky. Sama rozloha Číny spolu s mnoha vnitřními problémy tento autismus ještě více komplikují.

Dále však Luttwak pokračuje poměrně kontroverzním tvrzením: „*Čínský velmocenský autismus je [...] umocněn nejenom pohlcením vnitřními záležitostmi [...], ale i mlčenlivým předpokladem svého ústředního významu a hierarchické nadřazenosti, který je neodmyslitelnou součástí tributní tradice zahraniční politiky Chanů*“ (s. 35). Takovéto chápání světa se odráží v čínské tradici strategického myšlení, což vede k tomu, že se činští vůdcové domnívají, že asertivní rétorika a chování mohou přinést žádoucí výsledky. Nemalá část knihy je proto věnována kritice pojetí strategie podle Sun-c', vlivného myslitele z období starověké Číny.

Sun-c' sice podle Luttwaka nabízí cenné nahlédnutí do rozporů strategie (které sám Luttwak propaguje), jeho hodnota je však omezena tím, že tato strategie je aplikovatelná pouze pro éru „válčících států“, kdy všichni nepřátelé byli Chanové, kteří sdíleli společné tradice, kulturu a hodnoty. Dnes však Číňané vstupují do kontaktů s cizími kulturami jiných národů, kde často místo pragmatického jednání v době krize dochází k růstu emocionálních (a snad lze dodat i nacionalistických) sentimentů. Tento problém je umocněn tím, že Číňané upřímně věří v nadřazenost své kultury a strategie, přičemž často na svůj vlastní úkor. Luttwak na historických příkladech poměrně přesvědčivě dokazuje, že velice často ve svých dějinách byla Čína dobytá mnohem primitivnějšími útočníky (Mongoly nebo Mandžuy). Bylo to proto, že se Číňanům nedařilo objektivně vyhodnotit vnější prostředí a mobilizovat zdroje státu, aby čelili útočníkům. Dnešní svět, ve kterém operuje Čína, je ještě mnohem komplikovanější a různorodější než svět v období „válčících států“.

Jenže Čína podle svých strategických tradic pokračuje v politice, která je zaměřena na vytvoření hierarchických vztahů s ostatními státy, tedy vztahů podobných tributnímu systému. K tomuto účelu využívá Čína dvojitou strategii: závislost a induktrance. V praxi se to projevuje snahou působit přátelsky, budovat množství vzájemných svazků (především obchodních) a postupně transformovat vztahy v nerovnoprávné partnerství. Pokračující deindustrializace čínských obchodních partnerů ve prospěch Lidové republiky podle Luttwaka odráží tuto strategii. Na tomto místě by se ovšem dalo s autorem polemizovat. Tvrzení, že deindustrializace, která je výsledkem obchodního přebytku, je součástí promyšlené strategie, která má podřídit ostatní národy Číně, je poněkud kontroverzní. Lze totiž argumentovat, že tato situace je naopak výsledkem americké politiky, která prosazuje otevřenost světového obchodu. V rámci tohoto ekonomického systému si Čína našla své, jistě velice výhodné, místo v mezinárodní dělbě práce.

Kromě rozvíjení tributních vztahů s okolními státy Čína také převádí svou rostoucí ekonomickou moc do rozvoje vojenských kapacit, což nemůže neznepokojovat sousední

státy, které již začínají reagovat. Tato reakce se dle Luttwaka bude projevovat jak na diplomatické a vojenské úrovni, tak i na úrovni ekonomické, přičemž v tomto odkazuje na svůj článek z roku 1990 v *National Interests* (Luttwak 1990), který pojednává o geoekonomii. Reakce ostatních států bude spočívat (v zásadě již spočívá) v použití ekonomických nástrojů pro omezování růstu Číny, neboť v éře jaderných zbraní jsou válečné prostředky nemyslitelné. Dále autor uvádí seznam geoekonomických nástrojů již použitých různými státy od Latinské Ameriky, až po východní Asii, které v první řadě zahrnují restriktivní obchodní opatření (Luttwak 2012: 43–45).

Luttwak trvá na tom, že čínská politika bude pokračovat v tomto nepříznivém trendu. Je to způsobeno v první řadě autismem, ale i vlivem domácích byrokratických aktérů, například v armádě a rybářské administrativě, kteří provokují námořní kolize kolem sporných ostrovů. Čínská strategická doktrína Sun-c', která radí klamat své oponenty, pak zvyšuje atmosféru nedůvěry. Na základě toho v sedmé kapitole Luttwak provádí analogii s vilémovským Německem, které bylo rovněž přesvědčeno o nadřazenosti svého strategického myšlení a jehož růst nakonec skončil neblaze.

Dále se v kapitolách třinácté až jednadvacáté Luttwak věnuje politice různých států, které se snaží omezit čínský růst. Popisuje dynamiku jejich vzájemných sporů s Čínou a vytváření neformálních aliancí. Jedná se o Austrálii, která vystupuje v pozici iniciátora budování protičínské koalice, dále pak Japonsko, Vietnam, Mongolsko, Indonésii, Filipíny, a dokonce i Norsko, se kterým vypukl spor ohledně udělení Nobelovy ceny disidentovi Liou Siao-poovi doprovázený čínskými odvetnými obchodními opatřeními. Se všemi vyjmenovanými státy existují spory, které často mají teritoriální charakter, a všechny tyto státy se snaží vyvažovat vliv Číny prostřednictvím navazování úzké spolupráce mezi sebou a se Spojenými státy; v případě Mongolska jde o spolupráci s Ruskem. Jižní Korea je však výjimka a snaží se s Čínou zachovat dobré vztahy.

Čtenáře jistě překvapí, že autor nevěnoval samostatnou kapitolu Rusku. Luttwak Rusko nevypustil, ale zařadil ho do kapitoly věnované Japonsku, kde radí Tokiu, že by v zájmu zadržování Číny mělo Japonsko zapomenout na spor o Kurilské ostrovy. Avšak to, že Rusko připravil o samostatnou kapitolu, je o to víc zarážející, když píše, že „pokud [čínskou] potřebu surovin bude moci uspokojit Rusko [...], Čína nebude tolik zranitelná vůči přerušení mořského obchodu, což oslabí nejsilnější nástroj moci proti agresivní Číně, který může být použit bez bezprostřední hrozby všeobecné války“ (s. 141). Pokud tomu tak ve skutečně je, tak politiku vůči Číně nelze oddělit od politiky vůči Rusku. A to neplatí pouze o Japonsku, ale i o Spojných státech, které budou uskutečňovat obchodní izolaci Číny. Ve světle současných vztahů v trojúhelníku Rusko–USA–Čína je to velice aktuální. To, že Rusku není věnována samostatná kapitola, je proto pro čtenáře velká škoda.

Na konci knihy pak Luttwak detailněji zkoumá politiku Spojených států, přesněji řečeno zkoumá politiky tří amerických ministerstev. První je politika prosazovaná ministerstvem financí a další dvě ministerstvem zahraničí a obrany. Luttwak kritizuje první politiku, která vede ve svém důsledku k deindustrializaci, zatímco podporuje politiku zbylých dvou ministerstev, jež se snaží zadržovat Čínu. Obzvláště pozitivně vidí počínání ministryně zahraničí Hillary Clintonové, která artikulovala americkou politiku v článku *America's Pacific Century*, který se nesl v duchu takzvaného asijského pívotu (Clinton 2011). Ministerstvo zahraničí tak prosazuje politiku „energické opozice Číně, kdykoliv se ta uchyluje k expanzivní politice“ (s. 225), rozvíjí vztahy se státy, které mají s Čínou spory, a vede „zdvořilou, ale neústupnou ideologickou válku“ proti Číně (s. 233). K tomu ještě i aktivně podporuje Transpacifické partnerství v ekonomické oblasti, které má vytvořit obchodní společenství bez Číny. Tato politika je podporována ministerstvem obrany, které se účastní vojenských cvičení se státy východní Asie a demonstračně posílá letadlové lodě do regionu. Dále pak Luttwak poukazuje na obrané akvizice a vojenskou doktrínu, které jsou namířené proti Číně.

Spojené státy tak úspěšně navazují na politiku spolupráce se zeměmi, které mají důvod obávat se ekonomického a vojenského růstu Číny. V plné míře se to projevilo v nedvojznačné americké podpoře řešení teritoriálních sporů v multilaterálním rámci, namísto bilaterálních vyjednávání preferovaných Čínou. O úspěchu této politiky svědčí to, že Čína nakonec na tento multilaterální koncept částečně přistoupila v otázce Spratlyových ostrovů.

Tato americká politika vůči Číně má samozřejmě v rámci logiky celé knihy svůj smysl. Nicméně zásadním nedostatkem je, že prakticky neexistuje snaha zkoumat či alternativně vysvětlit zdroje čínského chování. Nakonec to není pouze Čína, kdo trpí autismem. Z Luttwakova popisu totiž vyplývá, že Spojené státy a jejich formální či neformální spojenci pouze reagují na čínský růst. Dalo by se však namítnout, že z čínského pohledu je to Peking, který reaguje na již existující vojenskou přítomnost USA v regionu. Není žádné tajemství, že začátkem 90. let učinila operace Pouštní bouře proti Iráku velký dojem na Čínu, která viděla, jak se hroutí velká armáda rozvojové země. V tomto ohledu se Čína chová poměrně racionálně, když chce zvýšit svou vojenskou moc. Jinými slovy se může jednat o bezpečnostní dilema, které do sebe vtahuje všechny státy. Přitom jsou to právě Spojené státy, které mají explicitně stanovenou doktrínu přístupu do strategických regionů světa a snahu nedopustit, aby ostatní státy získaly tzv. *access denial capability*, tedy schopnost Spojeným státům v přístupu zabránit. Rovněž sám Luttwak píše, že již v roce 2008 „*Austrálie byla první země, která jasně vyjádřila svůj vzdor vůči rostoucí čínské moci*“ ještě před tím, než Čína podle Luttwaka opustila svou doktrínu mírového růstu (Luttwak 2012: 108).

Tudíž by se dalo argumentovat, že čínská snaha vytvořit svou vlastní „Monroeovu doktrínu“ v Jihočínském a Východočínském moři, jak tvrdí mnozí realisté, je zcela racionální. To ale pak vede k negativní reakci u ostatních států v okolí, které pak „volají na pomoc“ Spojené státy. Nakonec, jak již na začátku této recenze bylo poznamenáno, paradoxem Luttwakovy „paradoxní logiky strategie“ je to, že se *všechny* státy chovají lineárně.

Luttwakova kniha nabízí (v dobrém slova smyslu) provokativní a neotřelé zamyšlení nad růstem Číny. I pokud čtenář nebude souhlasit se všemi závěry či premisami, kniha mu poskytne velice cenný pohled na bezpečnostní dynamiku čínského růstu. Cílovou skupinu čtenářů tvoří hlavně odborná veřejnost z řad politologů a expertů v oblasti bezpečnostních studií, která zkoumá současnou zahraniční politiku Číny vůči jejím sousedům nebo vývoj americko-čínských vztahů v bezpečnostní oblasti. Rovněž svými jasně znějícími argumenty, které vycházejí z nekompromisní logiky strategie, Luttwak dává najevo, že se obrací i na politiky, a to nejenom ve Spojených státech a ve spojeneckých zemích, ale i v Číně samé. Přestože je Luttwak skeptický, že by Čína mohla změnit svou politiku (viz hlavně kapitoly osmá a dvanáctá), jeho zřejmá naléhavost dává najevo, že doufá, že jeho argumenty budou vyslyšeny i v Číně.

Nikita Odintsov

Literatura

- Luttwak, Edward N. (1990): From Geopolitics to Geo-economics: logic of conflict, grammar of commerce. *The National Interest*, No. 20, s. 17–23.
- Clinton, Hillary Rodham. (2011): America's Pacific Century. *Foreign Policy*, Vol. 189, No. 1, s. 56–63.